

VAR ÄR VI PÅ VÄG?

Friheten bor inte i tomheten, den vistas snarare i det oordnade och osöndrade, i de områden som visserligen går att organisera men som inte räknas till organisationerna. Låt oss kalla det vildmarken; det är inte bara det område från vilket människan för sin kamp utan också det som ger henne anledning att hoppas på seger.
Ernst Jünger, *Över Linjen*

I

Vi känner alltför väl till det problem vi står inför. Som kommunister strävar vi efter en gemenskap bortom värdet, lönearbetet och varusamhället, efter en tillvaro där auktoritet och mening inte längre handlar om penningens tyranni eller privategendomens illusioner. Men alla hittillsvarande försök att förinta eller överskrida det kapitalistiska produktionssättet har antingen krossats eller kommit att inlemmas i kapitallogiken, och därmed bidragit till en utvecklad kapitalism – alternativt till en socialistisk sådan. Vi har sett hur de metoder som utforskats av generationer av revolutionärer – självutnämnda sådana eller ej – genomgående visat sig vara återvändsgränder, eller än värre: vägar till utökad underordning. Decennier av kamp i olika former har varken gett oss det så ofta utlovade drömsamhället, eller några egentliga anledningar att hoppas på dess snara ankomst. Tvärtom är verkligheten mer kapitalistisk än någonsin. Alla samhälleliga sfärer är nu mer eller mindre integrerade i värdets logik, och den mellanstatliga imperialismen har ersatts av en global fabrik med ständigt utvecklade anspråk på total hegemoni. Den fråga vi rimligtvis måste ställa oss bör således ta sin utgångspunkt i de praktiska och teoretiska konsekvenserna av de omständigheter vi står inför, och varken upprepa gamla misstag eller uppfinna nya.

Vi frågar oss: hur ser möjligheten av en kommunistisk rörelse ut i den tid vi lever, i den reella underordningens epok? Det är en undran som kräver fler frågor; för att kunna fråga sig vart man är på väg måste man också fråga var man befinner sig, och hur man hamnade där. Vi måste med andra ord identifiera en *problematik* att utgå från.

Till att börja med: hur kommer det sig att alla försök att aktivt bryta med kapitalrelationen har lett till ett stärkande av densamma? Vi har tidigare utgått från en teori som beskriver proletariats kamp inom och mot kapitalet – vi har haft en konception av revolutionen som en

händelse som efter kvantitativ ökning slår över i en kvalitativ skillnad. Utifrån detta perspektiv har proletariatet varit bärare av ett revolutionärt väsen, ett ännu-icke varande som väntar på att förlösas. Praktiska erfarenheter och teoretisk förståelse har emellertid tvingat oss att överge sådana perspektiv. Detta har inte bara inneburit ett teoretiskt fokusskifte, utan även ett brott med vänstern och aktivismen, med alla ideologiska försök att återuppliva den mytiska gestalten ”proletariatet”, som genom historien fått agera ställföreträdande Messias åt olika revolutionära element.

Det handlar i grund och botten om att bryta med bilden av kapitalrelationens inneboende antagonism som en förlösande faktor. Det kapitalistiska produktionssättet, till skillnad från tidigare diton, grundar sig på konflikt och skillnad – kapitalet, betraktat som en totalitet, är helt enkelt klasskamp och kontinuerlig förändring. Kapitalrelationen föregår både proletariat och kapitalistklass i den meningen att de antagonistiska klasserna är konsekvenser av världets strävan efter att föröka sig – en strävan som per definition innebär en motsättning mellan arbete och kapital.

Klasserna är inte orsakerna till denna strävan, de är resultatet av den – både arbetaren och kapitalisten är med andra ord lika kapitalistiska, och ingen av klasserna kan *som den är* bryta sig ur kapitalrelationen. Den skillnad i makt och privilegier som de facto existerar mellan klasserna är inte produktionssättets förutsättning, utan dess konsekvens. Många självutnämnda revolutionärer har gjort misstaget att glorifiera den ena klassen på bekostnad av den andra, och därmed fantiserat fram ett idealtillstånd där det inte finns några borgare, bara arbetare – proletariatets övertagande av produktionsmedlen har blivit den centrala frågan. Men vi vill inte ta över det kapitalistiska produktionssättet, vi vill lämna det helt bakom oss. Vilken klass som förvaltar den kapitalistiska produktionen blir då en fullständigt ointressant fråga, särskilt som vi överlåter administrerandet av reformer och inomkapitalistisk välfärd till politiker och byråkrater.

Ett av våra grundläggande postulat är alltså att klasskampen i sin essens är kapitalistisk, och att ett ensidigt fokus på arbetarklassens ”befrielse” (eller: på klasskampens förmenta förmåga att producera kommunism) förhindrar en effektiv analys av möjligheterna att lämna den värld vi lever i. I stället för att försöka konstruera en klasskampens kommunistiska potential, måste vi därför vara medvetna om dess begränsningar och dess i förlängningen reaktionära funktioner. Men då vi är ointresserade av den reaktiva typ av kritik som fokuserar på brist och därmed fastnar i det kritiserade objektets tillkortakommanden, ämnar vi inte kartlägga aktivismens eller politikens misslyckanden särskilt noga. Det som intresserar oss är snarare att försöka förstå hur den grundläggande kapitalistiska motsättningen fortplantar sig genom totalitetens olika delar, varför vår aktivismkritik snarare är att betrakta som en kapitalkritik. Med andra ord: vi vill inte

jaga rena kampformer eller beklaga förlorade möjligheter som aldrig existerat, utan helt enkelt försöka se kapitalismen för vad den är – vilket även innebär att undvika att se kommunism där ingen kommunism finns.

Eftersom vi alltså ser frågan om kommunism som en fråga bortom klasskampen, men likväl inte kommer ifrån det faktum att klasskampen framställer en konflikt där frågan om kommunism fortgående aktualiseras, måste vi försöka analysera hur denna dubbelhet är beskaffad. Det blir därför av vikt att förstå de *flyktmekanismer* som rör sig genom produktionssättets totalitet och som genom sin produktion av skillnad får den grundläggande antagonismen att anta en mångfald manifestationsformer. Vi ser framför oss en apparat stadd i ständig förändring, en maskin som läcker i alla riktningar. Det pågår hela tiden försök att lämna den verklighet som dagligen tvingar sig på oss (det räcker med att tillbringa en genomsnittlig dag på en genomsnittlig arbetsplats för att bevittna detta i realiteten), men denna flykt är alltså inte egentliga utbrott utan *försök*, och som sådana innebär de i värsta fall ett stärkande av kapitallogiken. Den gräns som den kapitalistiska totaliteten skapar, den skiljelinje som producerar en kapitalistisk insida där allting fungerar i enlighet med värdeförmeringens verklighet, är inte så rigid att den inte släpper fram erfarenheter och handlingar som inte lyder under denna verklighet – kapitalets hegemoni är inte fullkomlig. Detta är emellertid inte en brist eller en svaghet hos systemet, tvärtom. Genom att tillåta pluralistiska formförändringar och en viss ”mjukhet” i sin struktur, kan en i grunden strikt och enhetlig ordning fortsätta att existera under de mest skiftande förutsättningar. Flera sorters omvälvningar blir på så vis hanterbara: både den fortgående omorganiseringen av produktionen – inklusive de kamper som ibland är dennas orsaker, ibland dess konsekvenser – och större historiska skeenden: världskrig, katastrofer, revolutioner, och så vidare (egentligen existerar det ingen väsentlig skillnad mellan ”små” och ”stora” förändringar i det här sammanhanget; produktionssättets morfologi går att studera på ett kvalitativt såväl som på ett kvantitativt plan, och de skalor på vilka förändringarna rör sig är i grunden enbart mått på de historiska skeendenas växlande dynamik).

Värdeförmeringens essens har med andra ord visat sig kapabel att anamma en mångfald olika former under de senaste två hundra åren, genom extrema politiska, demografiska och ekonomiska förändringar. Det finns givetvis flera orsaker till denna flexibilitet, men i grunden beror den på ett enkelt faktum: kapitalismen är det första produktionssätt som härskar genom frihet. Köpandet och säljandet av arbetskraft innebär friställandet av aktiva agenter (individer och intressegrupper) och ett samspel dem emellan som bygger på produktionen och tillfredställandet av *begär* – den kapitalistiska ekonomin är en begärsekonomi. I stället för ett suveränt, styrande subjekt (kungen, kejsaren, prästerskapet, etc) produceras en mångfald kapitalistiska subjektivite-

ter som, genom att aktivt affirmera sina självbilder och agera i enlighet med vad som förväntas av dem, upprätthåller totalitetens inbördes relationer. Genom att på detta sätt få individer och kollektiv (skillnaden är ointressant i det här sammanhanget) att *begära sin egen underordning*, behöver inte kapitalet agera öppet repressivt utom i vissa extrema situationer. Frivillig underordning är alltid mer effektivt än naket tvång. Med detta är emellertid inte sagt att kapitalismen inte samtidigt bygger på hierarkisk arbetsdelning, repression och våld, bara att dessa aspekter av maktutövningen inte fortgående behöver användas eller ens demonstreras för att upprätthålla ordningen. Den bästa kontrollen utförs av den kapitalistiska människan själv, eftersom hennes begär är så väl inskrivna i totalitetens ekonomi att hon enbart genom att sträva efter att tillfredsställa dem behåller sin plats i reproduktionen av kapitalets verklighet.

Det väsentliga begreppet i det här sammanhanget är *subjektivitet*. Det Louis Althusser kallar ”interpellation”, alltså den kapitalistiska ideologins konstanta anropande av individer som blir till subjekt genom att reagera som förväntat på anropandet, är en central funktion i produktionen av frivillig underordning. Detta sker genom att det rådande tillståndet konstant framställs som det enda möjliga och som den bästa av världar, men även vid sidan av kapitalets uppenbara självförhållande existerar en kapitalistisk subjektivitetsfabrik; eftersom konflikt är inneboende i produktionssättet måste även kapitalkritiska och potentiellt revolutionära rörelser tilldelas subjektiv tillhörighet och ideologiskt impregnerade identiteter. Arbetets motstånd och uppror garanterar därmed paradoxalt nog, genom produktionen av subjektivitet, arbetets fortgående.

De flyktförsök och kamper som upprättar en tydligt avgränsad och formulerad identitet i förhållande till de rådande omständigheterna, det vill säga affirmerar en subjektiv roll i det kapitalistiska samhället, fungerar nämligen alltid kapitalistiskt i förlängningen. Ideologiska alibin av proletär art innebär inte att klasskamp blir kommunistisk, eller att kommunism alltid utger sig för att vara antikapitalistisk. De former av antikapitalistiska subjektiviteter som genom historien stärkt kapitalismen har inte sällan varit dess mest högljudda kritiker. Vi kan till exempel se hur arbetarrörelsen (i Sverige främst socialdemokratin och fackföreningsrörelsen, men även utomparlamentariska organisationsformer) historiskt sett fungerat som en disciplinerande apparat, hur de organisationer som fört proletariats talan genomgående agerat förmedlande instans och kanaliserat klasskampen, gjort den hanterbar. Samtidigt har de kamper som inte gått att definiera i enlighet med arbetarrörelsens självbild (alltså: som den proletära subjektivitet som glorifierar det kapitalistiska arbetet) exkluderats och ogiltigförklarats. Den organiserade klasskampen har med andra ord fungerat kapitalistiskt på två nivåer; den har upprätthållit antagonismen och neutraliserat den på samma gång, och dessutom definierat bort de revolutionära rörelser som fortgående aktualiserats utanför arbetarrörelsens egna, politiskt definierade

förståelseramar. Arbetarrörelsens organisering av det kapitalistiska arbetet spelade därför en avgörande roll i övergången från formell till reell underordning – den ”arbetets autonomi” som i viss mening existerade under den tidiga kapitalistiska epoken integrerades via arbetarrörelsen effektivt i den politiska och kulturella sfären, och arbetet tilldelades en tydligt avgränsad subjektivitet som, genom att själv affirmera sina funktioner och sina begränsningar, lätt kunde börja agera som ett inomkapitalistiskt fenomen.

Man kan se en liknande tendens hos den normativa aktivismen. Genom att definiera sig som en kämpande, antikapitalistisk subjektivitet agerar aktivisten ställföreträdande och representativt i förhållande till den klass han eller hon säger sig vilja befria – aktivisterna framstår som självutnämnda befrielsekämpar, som den aktiva minoritet som tar på sig ansvaret att krossa kapitalismen åt den passiva majoriteten.

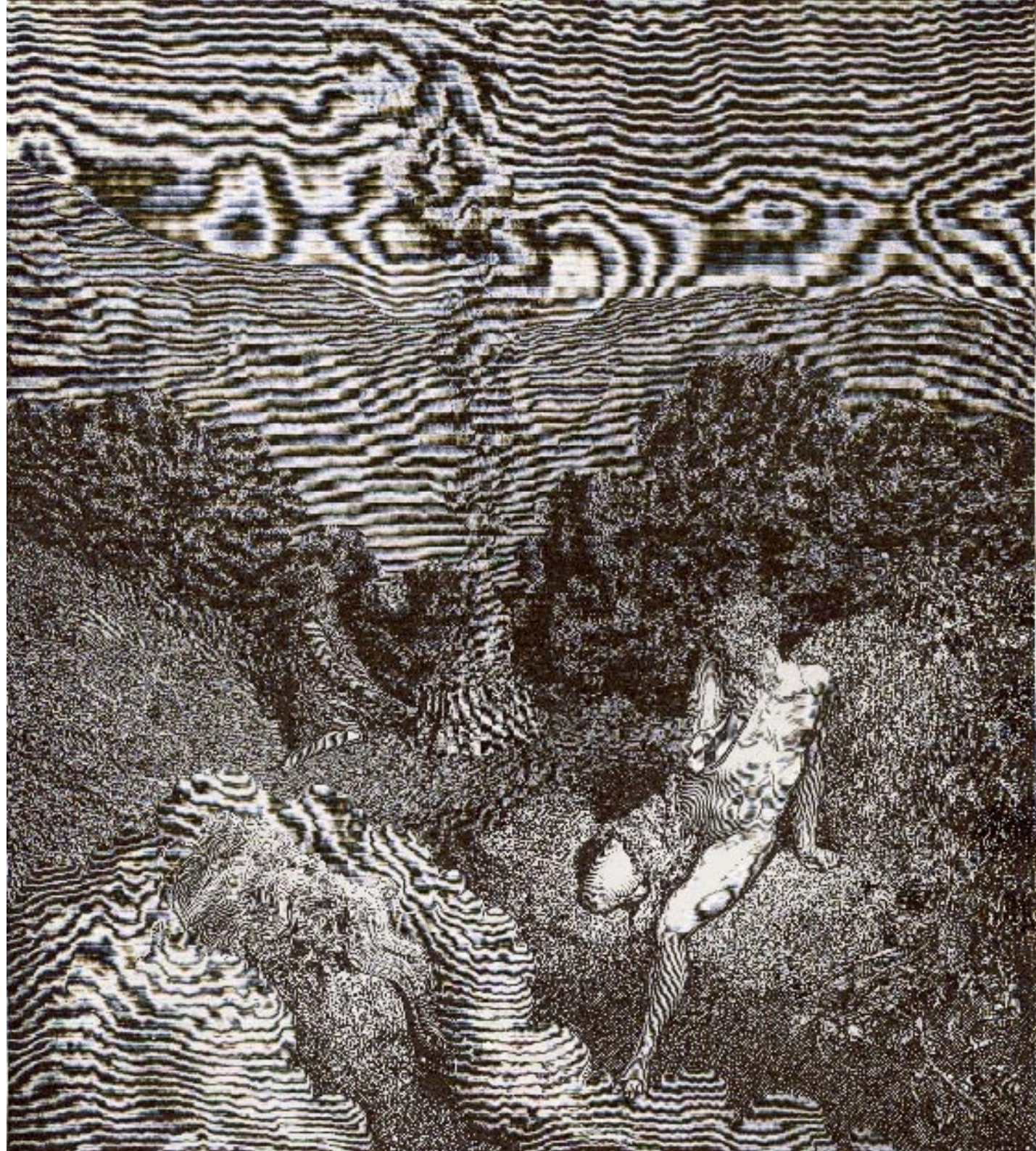
Bland annat genom anammandet av en lätt identifierbar estetik, och genom dennas samspel med den mediala produktionen av mening, har aktivismen snabbt blivit en av många kapitalistiska subkulturer, ställd i reaktiv position till de fenomen den säger sig bekämpa. Både hos den traditionella arbetarrörelsen och hos aktivistkulturen existerar den subjektiva rollen bara i förhållande till en förment objektivitet som ska förändras. Den kapitalistiska verkligheten framställs som en passiv arena där en aktiv rörelse måste investeras för att förändring ska kunna uppstå, när det i själva verket handlar om en annan sorts rörelse: den aktiva subjektiviteten produceras aktivt av de objektiva förhållanden som kapitalrelationen mångfaldigar genom alla samhällsliga sfärer, och som i sig alltid befinner sig i rörelse. Kapitalet producerar både subjektiviteterna och de objektiva relationerna dem emellan.

Med andra ord: Som aktivister konsoliderar vi oss själva genom våra organisationsformer och vi för, mestadels, en praktik i klasskampen som är ansvarstagande gentemot det samhälle vi inte borde ha några andra intressen än att överge.

Problematikens ena aspekt kan formuleras sålunda: Hur lämnar vi klasskampen, eller – vilket är detsamma – hur dubblar vi klasskampen? Den kamp vi efterlyser måste riktas *både* mot kapitalet och arbetet, inte ensidigt bejaka eller förneka endera sidan av klasskampen.

Den andra aspekten: Hur kan försöken till flykt ur insidans verklighet undgå både rekupering och förintelse? Den flykt vi söker måste innebära både ett utbrott och en fortsättning, ett språng ut ur den rådande interioriteten, mot *utsidan*.

Kommunism kan varken vara en kvantitativ eller kvalitativ fortsättning på kapitalismen, utan innebär med nödvändighet ett brott, ankomsten av någonting helt annat, någonting bortom de separationer och mätbara begränsningar som kännetecknar den kapitalistiska verkligheten. Det vore emellertid naivt att föreställa sig denna ankomst som en ögonblicklig transformation, som

en plötslig död och födelse. Det handlar snarare om ett generellt blivande, en övergripande händelse som pågår överallt, samtidigt. Detta kallar vi *kommunisering* – den process där kommunismen tar plats. Det är en syn på revolutionen som resulterar ur vår förståelse av kapitalismen som primärt ett nätverk av sociala relationer; kommuniseringen bryter ned nätverket och skapar samtidigt nya relationer, som varken kan mätas eller värderas.

Kommunisering innebär alltså såväl destruktion som konstruktion. De båda aspekterna är simultana men diakrona, då de uttrycker olika typer av praktiker. Det är emellertid viktigt att påpeka att destruktionen inte per automatik leder till konstruktion, mer än symtomatiskt; de båda aspekterna är skilda och samverkande, men inte kausala resultat av varandra. I essän ”Angreppet och undandragandets kommunism” (i *riff-raff* #8) diskuteras kommuniseringens dubbelhet som ett samspel mellan reaktiv attack – det våld som är en ofrånkomlig del av kapitalrelationen – och affirmativ konstruktion. ”Konstruktion” är i detta sammanhang inte en fråga om att ”bygga kommunismen”, om att skapa kommunistiska enklaver. I stället handlar det om att affirmera en verklighet som inte är kapitalistisk, om *att lämna denna världen*.

Det som främst intresserat oss med denna terminologi är undandragandet, eller *anropandet av en utsida*. Det finns en viktig distinktion här: undandragandet är i sig försök att konstruera utsidor, försök som existerar redan genom klasskampens produktion av flykt. Men dessa försök är inte med nödvändighet kommuniserande – de leder inte per automatik till det generella brott som kapitalets bortdöende måste vara. Det krävs mer än spridda ansatser och isolerade händelser för att undandragandet ska kunna betraktas som ett affirmativt anropande av utsidan. Vi vill därför utveckla förståelsen av undandragandets kommunism i förhållande till ett för oss centralt begrepp: *projektualitet*. Ett projektueellt förhållningssätt ur vårt perspektiv är en av de strategier, ett av de förhållningssätt, som en kommunistisk rörelse kommer att beväpnas sig med.

För att inte förväxla anropandet av utsidan med en ”radikalisering” av klasskampen (på ett eller annat subjektivistiskt manér: programmatiskt, leninistiskt, demokratiskt, etc) vill vi emellertid undvika att tala i termer av organisering. Projektualitet är inte en organisationsform, inte en riktad aktivitet. Den är i grunden en *ansubjektiverande händelse*.

Postulat: Kommuniseringens konstruktiva aspekt är anropandet av en utsida. Denna anropan existerar potentiellt som ett led i kapitalets funktionssätt (i klasskampens produktion av flykt och undandragande), men är inte kommuniserande som den är – som spridda subjektiva aktiviteter – utan enbart när den formeras som en samtidig, generell process. Genom projektueella händelser kan de försök till anropande som redan existerar expandera, dela och fortplanta sig genom en mångfald sociala strata, och således bli den förstörande och skapande kraft som utgör

kommuniseringen av alla sociala relationer.

II

Vi har valt att använda begreppet utsida, inte eftersom vi skönjer en rumslig gräns där kapitalet slutar och kommunismen börjar, utan därför att vi diskuterar rörelse och förändring, och detta i ett begreppsligt sammanhang som kräver språkliga kompromisser. Risken att hänfälla åt en rumslig förståelse av relationen mellan in- och utsida är en fälla som vi, med ovanstående avsnitts resonemang i bakhuvudet, förhoppningsvis kan undvika. Utsidan som begrepp öppnar upp en värld av möjligheter, men medför också många svårigheter. Konceptet innebär att frågor som kamp, revolution och kommunism kan begripas bortom de begränsningar som en klassisk marxistisk eller vänsteristisk-moralistisk begreppsapparat tillåter, utan att man för den skull behöver hänfälla åt utopism.

Förståelsen av kommunism som någonting utanför kapitalet, något som innebär en fullkomlig annanhet, gör att vi kan lämna både socialistisk reformism och liberala rättvisetankar bakom oss – kommuniseringen är varken en rättvisare förvaltning av ekonomin, omfördelning av makt eller ett ombalanserat av tänkta rättigheter. Med detta givetvis inte sagt att dessa företeelser är förkastliga eller inte önskvärda, bara att de inte medför det brott vi försöker begripa. Genom att postulera kommunism som utsida vill vi undvika det världsförbättrarens ethos som, genom att ensidigt fokusera förbättringar på insidans villkor, begränsar klassisk vänsterism och aktivism. *Kommunism är inte en samtid på andra villkor, utan samtidens kommande död.*

Samtidigt finns det flera möjliga misstag inneboende i ett alltför generellt anammande av utsidan som teoretiskt redskap, misstag som framför allt är av filosofisk karaktär. Kortfattat kan man säga att det gäller att undvika en alltför rumslig förståelse av utsidan (att betrakta kapital och kommunism som fysiska rum med en mur emellan som det gäller att riva ned), och att samtidigt inte hänfälla åt idealism (i bemärkelsen en överdrivet metafysisk analys som inte tar hänsyn till de konkreta, historiska omständigheterna). Utsidan som begrepp bör alltså klargöras och sättas i perspektiv.

Kommuniseringens externa aspekt sker här och nu, men än så länge enbart som en tendens, som en potentialitet. Utsidan är en möjlighet som kan skönjas *genom* den verklighet kapitalet postulerar som den enda sanna. Inte som en absolut form, som en färdig annan verklighet, utan som glimtar av ett annat sätt att leva och finnas till; mänsklig samvaro utan separationer. Under den reella underordningen går det inte att tala om en färdig utsida, en verklighet som väntar bortom den som genomsyrar tillvaron här och nu. Det finns ingen transcendent realitet som bara behöver hittas och frigöras med korrekta metoder. Den utsida vi skönjer är inte idealistens

färdiga Utopia, utan en potentialitet, en *möjlighet*.

Kommunismen har inget öde. Inga lagar, naturliga, sociala eller metafysiska, styr kapitalet mot dess undergång. Ingen nödvändighet gör att denna undergång, om den väl inträffar, leder till kommunism. Vi kan lika gärna vänta oss en utdragen och fruktansvärd postapokalyps, där de relationer som ersätter de kapitalistiska knappast är att föredra mot den verklighet vi nu lever i – oavsett vilken måttstock man rimligtvis vill använda. Kapitalets dödskamp blir till en kommunistisk händelse bara genom mänsklig förståelse och aktivitet, i gemenskap; det är en process som aldrig kommer att kunna betraktas som avslutad.

Kommuniseringen påbörjas i det nu givna, men inte genom att anpassa sig till det utan genom att försöka föregripa det. Den är till sitt väsen ett överskridande av detta nu, något som inte ”spränger sina bojar” inifrån utan helt enkelt gör kapitalets logik, och de gränser denna upprättar, till förlegade företeelser. Kommunistiska relationer är helt enkelt inte möjliga inom kapitalismens totalitet, varför deras möjliggörande omöjliggör kapitalet. Kommuniseringen rör sig med andra ord utanför de antagonismer som föder och göder kapitalets reproduktion av sig självt, den ”knyter an till ett kommande folk” (för att tala med Deleuze och Guattari). Det är i detta sammanhang förståelsen av projektualitetsbegreppet blir relevant.

Begreppet projektualitet är i ständig rörelse. Det är inte en form med ett färdigt innehåll som väntar på att realiseras. Projektualiteten är, som ordet i sig antyder, ett framkastande, en förståelse och en praktik som rör sig. Men det handlar inte heller om okontrollerad spontanitet eller en avsaknad av strategi, inte om en romantisering av det irrationella upproret. Projektualiteten kan visserligen vara en högst destruktiv kraft. Den är i mångt och mycket ett antagonistiskt förhållningssätt, eftersom den på flera sätt rör sig mot, eller snarare bortom, de rådande förhållandena. Men det handlar inte om en subjektiv aktivitet som försöker investera sig i och förändra kapitalets objektiva verklighet. I stället blir dessa kategorier irrelevanta; man skulle i någon mening kunna beskriva projektualitet som en dubblering av klasskampen, eller som en negationens negation – en rörelse som är *extern* och *bortom* där den subjektiva aktiviteten är *intern* och *mot*. Projektualitet *avsubjektiverar*; kryper ur skinnet på de kapitalistiska subjekten och deras relationer till varandra och till de objektiva omständigheterna. Ett projektuellt förhållningssätt är alltså ingenting ”man” ”gör”, utan något som *tar plats*; individens och gruppens relation till projektualitet handlar om förmågan att förstå och medverka i de skeenden som möjliggör kommunisering – det vill säga sociala rörelser som inte tar hänsyn till ideologi, individuell tillhörighet eller teoretisk förförståelse.

I den meningen är det projektuala förhållningssättet ofrånkomligen en imperfekt rörelse. Vi vet sedan gammalt att det inte existerar några rena kamper, en insikt vars konsekvenser vi borde

försöka acceptera och kanske till och med bejaka. Det är givetvis meningslöst att försöka etablera kriterier för när en korrekt kampmetod har visat sig, eller när en äkta kommuniseringsprocess har inletts. En relevant analys bör inte ta hänsyn till en idealbild mot vilken verkligheten ska jämföras, utan snarare försöka se hur olika sociala rörelser förhåller sig till de kapitalistiska relationerna och i vilken mån de sistnämnda förändras, förgörs eller överges. Kommunisering kan inte handla om hur väl en given rörelse förvaltar ideologiska eller teoretiska arv, om hur väl dess handlande stämmer överens med etablerade förståelsemallar eller vilken estetik och mytologi den begagnar, utan *enbart om hur väl rörelsen förmår bryta med kapitalets verklighet*. Och detta inbegriper även möjligheten att misslyckas. Inga garantier kan avkrävas den process som, under rådande omständigheter, till själva sin essens är en omöjlighet.

Vi har i vår förståelse av projektualitet inspirerats av Gilles Deleuzes och Félix Guattaris begrepp *krigsmaskin*. I boken *Mille Plateaux* identifierar Deleuze och Guattari denna som en utanförskapets tendens, som genom historien opererat externt i förhållande till de statliga apparater som inordnar och systematiserar verkligheten hierarkiskt och enhetligt. Tendensen kan fungera i många olika former – som nomadiska horder under medeltiden; som urbana gängbildningar under den moderna; som ambulerande hantverkare och utstötta etniska grupper i alla tider; som allsköns militära, intellektuella och konstnärliga formationer vars enda gemensamma nämnare är utanförskapet och förmågan att etablera förhållningssätt som negerar de försök till hegemoni som sökt dominera och inordna dem.

Det som främst intresserat oss är hur krigsmaskinens manifestation av annanhet opererar i förhållande till den insida den står i relation till. Det är viktigt att understryka att krigsmaskinen inte till sin essens är revolutionär; den är alltså inget recept på subversiv praktik och inte nödvändigtvis synonym med projektualitetsbegreppet (det finns också otaliga exempel på hur den interioriserats, dvs kommit att fungera på insidans villkor, inte minst under det kapitalistiska produktionssättet). Däremot kan en förståelse av krigsmaskinen bidra till en vidare förståelse av de möjligheter som ett projektueellt förhållningssätt ger, eftersom krigsmaskinen, liksom de perspektiv vi söker, är en praktik och en förståelse som rör sig.

Deleuze och Guattari beskriver krigsmaskinen som en *extern distribution av singulariteter*, med tre huvudsakliga operativa aspekter: *hastighet*, *hemlighet* och *affekt*. Krigsmaskinen rör sig på oväntade sätt; snabbt när den förväntas sakta ned, stillastående när acceleration tycks vara nödvändig. Den saknar ansikte och definierbar identitet, den har ingen plats i insidans uppsättning av termer och sanningar, och den uttrycker sig på ett språk som kännetecknas av utanförskap, av minoriteternas varande på gränsen – både på insidan och utsidan. På samma sätt tänker och agerar den inte enligt tillhörighetens sentiment utan genom en rastlös utbytbarhet; de former

och metoder den anammar är de som bäst passar det problem den ställs inför. Projektualitetens sammanförande av kommuniserande krafter är således mångfald, heterogenitet, blivande. Den rör sig mellan namn och grupperingar, situationer och händelser. Somligt lämnar den bakom sig, annat för den vidare, en del uppfinner den på nytt. Den är ointresserad av former som ska fyllas; den relaterar bara till sig själv och de omständigheter den verkar för att överskrida. Den använder redskap och vapen, grupperingar och teoretiska hållpunkter, upproriska situationer, antagonismer och konfliktlinjer som tillhör interioriteten, men enbart i syfte att röra sig vidare och överskrida, att knyta an till produktionen av exterioritet.

Det handlar inte primärt om en kameleontlik anpassningsbarhet till omständigheterna (även om denna förmåga givetvis också kan vara användbar), utan snarare om förmågan att föregripa, om att ta och behålla initiativet, eller för att använda Deleuzes och Guattaris terminologi: om att *producera och hålla släta rum*. I *Mille Plateaux* används begreppen släta respektive räfflade rum för att beskriva två samverkande tendenser i mänsklig organisering, handling och rörelse. De räfflade rummen är ofrånkomliga konsekvenser av den civilisatoriska processen. Dragandet av linjer, upprättandet av gränser, resandet längs raka och binära transportleder (dvs att färdas från punkt till en annan), separationen av olika aktivitetssfärer, och så vidare, är alla nödvändiga komponenter i statens framväxt och, givetvis, det ramverk inom vilket kapitalismen uppstår. Detta innebär dock inte att kapitalismen *är* ett räfflat rum. Snarare är de räfflade rummen att betrakta som delar av den verklighet vars existens den kapitalistiska organismens födelse och fortsatta tillväxt var i behov av. Produktionssättet i fråga växte ju som bekant fram ur de gamla feodala staterna, som under tidigare epoker räfflat rummen – till exempel åkrarna, stads- och statsgränserna, vägarna och handelslederna. Samtidigt hade feodalismen redan upprättat de juridiska, repressiva och byråkratiska apparater och institutioner som kapitalismen sedermera utnyttjar och utvecklar efter sina egna behov, på en skala som dittills varit otänkbar. Den industriella eran skapar en oöverträffad räffling av rummen. Man kan knappast föreställa sig storkapitalets enorma expansion under 1800-talet utan en rigorös och auktoritär behandling av verkligheten i syfte att upprätta tydliga gränser, raka leder, transporterande spår, förmedlande kanaler, löpande band och så vidare – och detta i paradoxal symbios med den tidigare beskrivna friställning av flöden som också kännetecknar kapitalets anspråk på totalitet.

I motsats till denna räfflande tendens, som alltså i grunden är en av statens funktioner, finns det släta rummet. Där färdas man på ett helt annat sätt, man rör sig och agerar, interagerar och kommunicerar enligt andra premisser än de som det räfflade rummet ställer upp. Det räfflade rummet räknar och tilldelar, infogar och transporterar. I det släta rummet finns det inga sådana färdiga förhållningssätt; i stället är det en potentiell yta för rörelse och produktion som varken

är underkastad statens auktoritet eller kapitalets produktion av subjekt.

Öknen, stäppen, havet och isen är släta rum. Torget är ett slätt rum, omgärdat av gatornas räfflade rum. Det släta rummet är nästan alltid kringskuret av räfflade rum: stäppen möter skogarna, åkrarna och stadsmurarna, havet möter kontinenternas kuster, torget möter gatorna och husen. Men släta rum kan givetvis, liksom de räfflade, uppfinnas eller produceras. De kan hållas och utvidgas. Konkreta platser avsedda som räfflade rum kan genom mänskligt handlande ockuperas och förvandlas till släta rum. Mitt i den enorma ansamling av räfflade rum som det moderna samhället utgör, i den gigantiska sammansättning av arbetsmaskiner som omger oss, kan ytor uppfinnas eller omvandlas, ytor där den projektuala produktionen av andra relationer kan manifesteras. Detta sker på flera nivåer, genom en strategi och en organisering som skiljer sig både från den statliga och den kapitalistiska.

Hållandet och utvidgandet av det släta rummet är alltid en produktiv process. Skapandet av nya ytor och vägar för kommunikation är det som driver krigsmaskinen vidare. I öppen konfrontation med sina antagonister vet den att dra sig undan när den riskerar nederlag, för att i stället dyka upp på nya platser, alltmedan den upprätthåller produktionen och söker behålla de ytor den tillägnat sig. Deleuze och Guattari varnar oss emellertid för att lita för mycket på det släta rummet, särskilt i vår tid då det kapitalistiska kontrollsamhället har lärt sig att hantera det släta rummet genom att kringskära det allt mer effektivt. Kapitalet är i behov av släta rum för att frigöra nya värdeskapande agenter men måste samtidigt hålla de släta rummen i schack, vilket sker genom en strategi av det slag Paul Virilio kallar ”fleet in being” – en sorts beredskap som förmår hålla stora ytor under kontroll via separata men inbördes reläande punkter (internet, med dess paradoxala kombination av öppenhet och kontroll, är ett bra exempel på hur detta fungerar). Krigsmaskinens överlevnad blir i denna situation mer och mer beroende av dess förmåga att *hålla rummet*, att gräva underjordiska tunnlar som förbinder släta rum med varandra och bildar rhizom, okontrollerbara sammansättningar. Hållandet kan ses som en förlängning av krigsmaskinens hemliga/osynliga aspekt men rymmer också ett intensivt och väntande element. Hållandet är för krigsmaskinen vad anropen är för projektualiteten: ett undandragande som möjliggör sammankopplingar, expanderande och fortplantning med andra krigsmaskiner och potentiella utsidor. Kommunistisk projektualitet uppfinner helt enkelt metoder för att spränga hål i den kapitalistiska totalitetens väv av kontroll och samtycke, och verkar för att dessa öppningar ska kunna vidgas och smälta samman. Det kan röra sig om kravaller, ockupationer och arbetsvägran likaväl som språkliga, intellektuella och poetiska flyktvägar. Det väsentliga är *att* öppningarna negerar de rådande relationernas funktionssätt, och *hur* de förmår existera i gemenskap med andra kommuniserande händelser.

Vår förståelse av krigsmaskinen ger oss tre postulat som är användbara för vårt perspektiv:

1. Projektuella händelser realiserar genom sin existens möjligheten av en annan verklighet.

2. Projektuell rörelse *tar plats*, den är ett blivande snarare än ett görande.

3. Projektualiteten är inte en subjektivitet, varken på individuell eller kollektiv nivå. Dess minsta beståndsdelar är varken individer eller kollektiv utan *haecceiteter* – individuationer utan subjekt, singulara beståndsdelar. Dessa haecceiteter (ett begrepp som betyder ungefär ”detta-heter”, först använt av 1200-talsfilosofen Duns Scotus) kan vara människor, djur, redskap, ord, symboler, vapen, eller i princip vad som helst som fungerar tillsammans med andra singulariteter i en given situation. Det väsentliga är inte vad de normalt kallas utanför situationen eller vilka roller de förväntas spela när de är ”som de borde vara”, utan hur de agerar och förhåller sig till varandra i ett givet projektuellt sammanhang – som enskilda aktörer i en kommuniserande process. Deras sätt att bli till är per definition avsubjektiverande, eftersom de bara relaterar till negerandet av de rådande relationerna och därmed av de subjektiviteter som tillhör dessa. Haecceiteternas individuation och tillhörighet kan därför bara formuleras i relation den projektuala rörelse de för tillfället är delar av: den destruktiva-konstruktiva händelse som möjliggör kommunism; en erfarenhet som måste upplevas för att till fullo begripas.

III

De här resonemangen knyter an till det Ernst Jünger i sin essä *Över Linjen* kallar *trädgårdar*, ett begrepp som bara genom sin poetiska mångtydighet antyder möjligheter bortom det nu definierbara, men som samtidigt bygger på en stringent förståelse av sakernas tillstånd. Vi har givetvis inte läst Jünger på ett programmatiskt sätt; hans texter fungerar dåligt som förmenta manifest. Men *Över Linjen* är intressant för vårt perspektiv eftersom den erbjuder en apolitisk förståelse av moderniteten (det vill säga den epok då den reella underordningen blir verklig, då kapitalet etablerar sig som totalitet). Jünger är inte intresserad av att ansluta sig till en ideologisk tradition, och de möjligheter han skönjer finns bortom politikens subjektiva kategorier.

Trädgårdarna är för Jünger de luckor eller hål som existerar i det moderna livets tätande väv av nihilism och tomhet. De är fristäder där nuets logik inte förmår etablera sig, som existerar trots totalitetens anspråk på fullständig hegemoni. De innehåller externa element, icke-mätbara, icke-utbytbara, icke-effektiva former av mänsklig erfarenhet. På så vis kan de röra sig utanför totaliteten, samtidigt som de för närvarande enbart kan skönjas genom den – de är begripliga enbart genom sina relationer till den verklighet som de, i sin blotta existens, negerar. Trädgårdarna blomstrar i olika sammanhang: i gemenskapens omöjliga relationer, i konstens försök till utbrott, men framför allt i *frånvaron av dödsfruktan*. Gemenskap och konst kan snabbt rekonstrueras

och inordnas i världets logik, de kan reifieras och tröttnas ut genom omständigheternas tvingande kraft. Men den som inte fruktar döden står över all världslig makt; den som inte tvekar att lämna de identiteter och funktioner som nuets nätverk av relationer tilldelat henne, har upprättat en flyktväg som inte låter sig infångas. Hon bebor och odlar den trädgård som öppnar sig mot andra möjliga verkligheter.

Det är viktigt att inte missförstå frånvaron av dödsfruktan, att inbilla sig att det rör sig om en romantisering av det ideologiska martyrskapet, eller om det banala självmordet. Döden är för oss undergången, inte den enskilda människans fysiska död utan slutet för de relationer som formulerar den enskilda människan som arbetskraft och stående energireserv i förmeringen av värde. Den död som kommer med nytt, annorlunda liv är därmed desertörens flykt, inte martyrens självmord eller soldatens mord. Det är kapitalet och dess kriser som innebär dödens triumf. Inte enbart genom att det låter det döda arbetet härska över det levande utan även genom att det mördar det döda. Kriser, katastrofer och krig förintar ackumulerat arbete för att producera ett liv format i dödens avbild. I motsats till denna dödens effektivitet minns vi Maurice Blanchots ord om dödens klumpighet. Vi måste ”dö som någon som inte har lärt sig hur man gör, någon som skolkade från de lektionerna.” Vi talar alltså om samtidens kommande död, om den apparats död som sätter själva livet till sin avbild. I den meningen handlar vårt dödens ethos om undergången och om *modet att våga dö en smula för att kunna leva*. Först när vi skönjer en gemenskap som i sanning förmår blomma tillsammans med denna *glädje inför undergången*, kommer vi att kunna lämna den värld vi lever i.